

SERRA D'OR

ABRIL 1973

MIRÓ
homenatge de natalici

BARCELONA, UN CAOS CREIXENT

PANORAMA

RESTRIC
CIONS
MEN
TALS

UNES DIFÍCILS CONFIANCES

És clar que —ni caldria dir-ho— Paul Valéry era un liberal. I un liberal, si es vol, en el pitjor sentit de la paraula. Què podia haver estat, sinó? En els seus llibres, sens dubte, es fa ben visible la marca d'un pessimisme polític circumspectament alarmat. O sigui: que tenia la convicció que alguna cosa hi fallava. Contemporani de la Revolució d'Octubre i de Hitler, i d'una pila d'altres episodis conexas o semblants, resultava molt difícil que arribés a mantenir l'eufòrica seguretat d'un «doctrinari». Però va resistir-se a acceptar la crisi com un drama personal, que és el que féu André Gide. Comparar-lo amb Paul Claudel, en aquest i en més aspectes, no seria just. Els grans escriptors francesos de la «generació» de Valéry passen, ara, per una etapa de silenci i d'aprensions. És inevitable, potser. De tota manera, la significació incidiria d'aquests personatges, a nivell històric —i de «classe», dins la història—, no pot pas ser eludida... Una idea tremendament liberal, la retrobo ara repassant *Mauvaises Pensées* i altres, del poeta dels *Charmes*. La frase és epigràfica: «Un État est d'autant plus fort qu'il peut conserver en lui ce qui vit et agit contre lui...» La reflexió mereix ser atesa. D'entrada, tendim a subscriure-la. Si més no, els qui, per atzar, per educació o per simple perplexitat, encara aspirem a preservar certs beneficis del «liberalisme», ens inclinarem a creure-hi. La nostra propensió és d'imaginar una societat on la dialèctica dels interessos i de les filosofies pot funcionar pacíficament, com en un debat acadèmic, amb l'esperança que donarà un saldo positiu, de distensió i de progrés. Prou sabem que això és una ficció: més ben dit, una utopia. I, abans que una utopia, una fallàcia. Però les alternatives són, o el pretorianisme, o la guerra civil —opcions que les persones ben educades, amants de la conversa i d'un pressupost «joc net», i que pretenem morir al llit domèstic i *sin las botas puestas*, velleis si és possible, no admetem sinó a contràcor. Ara: la il·lusió enunciativa per Paul Valéry demana un examen cautelós. Jo pertanyo a la prehistòria de la «lògica», i no seré capaç de ficar-m'hi amb l'utilitatge —altremanament innocent i reaccionari— del *teigensteinianisme* de càtedra que avui flueix en aquestes latituds. En la meua època, érem una mica bèsties i primaris, a l'hora de fer distincions, que, en definitiva, és l'ofici de la Lògica. Em limitaré a un escrúpol que m'ensenyaren a la Universitat —el batxillerat de la immediata postguerra fou un escolasticisme rupestre—: una cosa és un «judici de valor», i una altra, un «judici d'existència». Sense eixir del terreny de la gent del carrer, la «distinció» no és gens menyspreable. Posats a «jutjar», comencem, hem de començar per veure si «això» —la proposició— és verificable o no: amb aquell mínim de certesa d'anar per casa que ne-

cessitem. I després, ja cadascú pel seu compte, que hi apliqui el barem que més gràcia li faci («Axiologia» era la pedanteria en les meves aules). La prioritat va pel cantó del «fet». ¿O no?... ¿Un Estat resolutament «fort», ho és perquè accepta una «oposició» —«ce qui vit et agit contre lui»—, i només en la mesura que l'accepta? Hauríem de discutir-ho. La tesi és «liberal» cent per cent. La meua pregunta és: ¿no han estat tant o més «forts» els Estats antiliberals que els liberals? Ningú no em negarà que l'Alemanya nazi fou un «Estat fort», ni que és un «Estat fort» la Unió Soviètica. L'una i l'altra es basaven sobre el principi de no «conservar» l'ingredient antagonic. I s'hi basen: la Unió Soviètica continua en peu, i Hitler reencarna en qualsevol polític d'aparença «liberal», a l'una i a l'altra banda de l'Atlàntic. No: l'Estat fort no és imprescindiblement l'Estat liberal, i més aviat hauríem de reconèixer la veritat d'una hipotètica afirmació contrària, segons la qual, per dir-ho així, un Estat mai no serà «liberal». L'Administració és autoritària —ho dissimuli o no—, i tant se val el signe o l'emblema amb què s'adorni, d'esquerres o de dretes... Però, damunt d'això, ¿què hauria de voler dir «fort», com a adjectiu aplicat a l'Estat? Paul Valéry, cenyint-nos a la interpretació estricta de l'aforisme, tal vegada només volia referir-se al «parlamentarisme»: a la pluralitat de pressions socials enquadrades a través del sufragi més o menys universal. Hitler projectava un Reich «fort» des d'una altra plataforma d'intencions. ¿Què vol dir «fort», en matèria d'Estats? L'«axiologia» dels llibres era «propaganda» estricta, i els meus professors de la Facultat de Dret m'obligaren a digerir Carl Schmitt i Sánchez Aesta. Com ací, a qualsevol altre lloc, i no importa que el manual fos nazi o trosko. Un Estat «fort», ¿què és? ¿El d'un dispositiu dominador perfecte, o el d'una convivència idíl·lica de llops i ovelles? Paul Valéry es decantava per aquesta última il·lusió. Era liberal. La seva concepció de la «fortalesa» de l'Estat era tèrbola i evanescent. L'Estat de Hitler devorà l'Estat de Valéry: era més «fort», malgrat haver suprimit amb sang i foc tot «ce qui vit et agit» contra seu: la seva força, en bona part, venia d'això, de ser implacable enfront de qualsevol possibilitat «contre lui»... Són coses que passen. La bellesa del *mot d'esprit* de Paul Valéry emana d'una estranya confiança en la «llibertat». Que a França no acabava de ser raonable, i que en l'àrea celtibèrica ni tan sols trobava clients com Déu mana, ni postuladors coherents. *Mauvaises Pensées* hagué de publicar-se abans del 1939. No tinc el llibre a mà —només un apunt de lectura—, i no goso assegurar-ho. Però posaria la mà al foc... Tant de bo la fisiologia dels Estats fos com Valéry deia! Però...

JOAN FUSTER

NOTA PER A
PERSUADIR

CONTESTA A UNA PREGUNTA

Les relacions comercials de Catalunya amb la resta de l'Estat espanyol són, segons les diverses estimacions que cobreixen des de mitjan segle passat fins ara, les típiques d'una àrea desenvolupada amb d'altres d'endarrerides. És a dir, que exportem productes fonamentalment industrials, mentre que importem productes primaris. De fet, no sabem exactament si les exportacions van dirigides principalment vers les zones endarrerides en una proporció semblant a les que van a les altres zones desenrotllades de la Península. Ara bé, cal suposar que aquí passa el mateix que a nivell internacional: que els augments substancials del comerç es produeixen entre els països capitalistes, amb un cert marginament del que els anomenats sociòlegs en diuen el «tercer món». Si això fos així —les zones endarrerides ja no són vitals per a les avançades, com ha estat cert per un període de temps segons la tesi Sismordi-Luxemburg—, el nivell d'explotació que es donaria per part de les zones avançades per aquest camí, hauria disminuït.

La balança comercial té, amb la darrera matisació, un comportament «normal», és a dir, d'explotació, i això d'una manera que possiblement s'ajusta a la teoria de Leontief segons la qual les zones avançades, contra el que sembla, exporten en les mercaderies, treball, i les endarrerides, també contra el que sembla, capital, i això tendeix a accentuar els desequilibris i naturalment produeix uns efectes absolutament contraris a la visió harmònica de l'economia ortodoxa. Però al costat d'això hi ha una altra variable, la del sector públic, que actua en un sentit divers de l'habitual. I és que també per aquest cantó el mecanisme va a favor de les zones avançades o industrials, que són les que en definitiva detenen el poder. Gramsci ho tipificà d'una manera clara en una intervenció a la Cambra de Diputats durant el feixisme: «A Itàlia el capitalisme s'ha pogut desenrotllar en la mesura en què l'Estat ha collat les poblacions camperoles, especialment les del sud. Vosaltres (els feixistes) noteu avui la urgència d'aquests problemes, i per això prometeu mil milions a Sardenya i obres públiques i centenars de milions a tot el sud; però per fer la cosa seriosament hauríeu de tornar a Sardenya els centenars de milions d'impostos que arrenqueu cada any a la població sarda. Hauríeu de tornar al sud els centenars de milions d'impostos que arrenqueu cada any a la població meridional... sumes que l'Estat arrenca a les poblacions camperoles per a donar una base al capitalisme de la Itàlia septentrional».

Tots els estudis que tenim sobre els darrers anys i referits al segle XVIII —hom no coneix res sobre el dinou—, mostren que hi havia sortides netes per a Catalunya, contradient el model general. Una altra qüestió és dir que se'n beneficiaven les zones endarrerides. Però podem dir que, almenys des del 1939, l'acumulació forçada de capital de les zones endarrerides ha anat fonamentalment a la creació de la gran ciutat del capitalisme centralista d'Estat: Madrid. Si a això afegim que Catalunya és l'única àrea —juntament amb el País Basc— amb reivindicacions no satisfetes que té un nivell de desenrotllament relativament elevat, ens trobarem amb dues especificitats: la primera la situa entre el que és típic en les zones avançades, i la segona entre les que tenen parcel·les collectives sotmeses.

ERNEST LLUCH